

Quamquam plura dixi de Saracenis, alia tamen occurrunt commemoranda. Nam *Basilius*, Græcorum imperator, anno 1014, Bulgaris superatis, crudelissime victoriam exercuit, jubens illorum 1,500 oculos erui. *Bohemi*, anno 1038, eripere Polonis Uratislaviam et Cracoviam. *Scythæ* anno 1046 depopulati sunt Turchiam, Macedoniam et Græciam; at a Bulgaris, anno 1066, interneccione deleti sunt. *Henricus IV*, anno 1068, domuit Illyricos, quos appellant *Scavos*. In ipsum Henricum, anno 1073, arma converterunt Saxones et Thuringi, adeo ut vix elapsus sit fuga. Anno 1081 rursus cum Rodulpho pugnavit, infausto hujus obitu ex hac pugna consequente. In Italiam venit, urbemque Romam obsedit et occupavit anno 1083. In ipsam Romam, anno 1084, armis, incendio et rapinis sævit *Robertus Guiscardus*, dux Calabriae, quem necessitate adactus ad expellendum Henricum, vocaverat S. Gregorius VII.

Scriptoribus hujus ævi adnumeremus oportet Avicennam, philosophum Arabem, medicum præstantissimum, qui nunquam dormivisse fertur integram noctem, ut studiis vacaret, et anno ætatis suæ 48, totam absolverat *ἐγκυκλοπαιδείαν*¹. Obiit Alcorano addictus aut forte nullius religionis circa annum Ch. 1050. Claruerunt præterea in historia germanica *Lambertus Schaffnaburgensis*, ex quo plura exscripsit Trithemius, inter hæreticos tamen 1 Cl. rejectus in indice hispanico anno 1067, atque in Historia regum Dalmatiæ et Croaciæ auctor *anonymus*, latinitate donatus a Marco Marullo Spalatensi. Ex antiquorum medicorum libris plura collegit *Constantinus Afer*,

Qui aiunt *Petrum*, eremitam ambianensem, ad promovendum bellum sacrum ostentasse epistolam e cælo ad christianum populum missam, id referunt ex *Dodechino*, continuatore Chronici Mariani Scoti, *Voltaire*, cæterisque objicientibus, summa imprudentia susceptam expeditionem; ex qua Europa privata est incolarum suorum parte maxima, profusa immensa thesaurorum copia, extinctæ nobilissimæ familiæ, exortæ innumeræ cædes, pestilentia et calamitates quam maximæ; respondemus plura Deo auctore præcipi et fieri bona et utilia, quorum exitus non ex Deo, sed ex hominum improbitate permultis exitiosus est atque infelix.

¹ Ἐγκυκλοπαιδεία, quasi *circularis scientia*, ab ἐγκύκλιος, *circularis*, et ἀπαιδεία, *disciplina* vel *eruditio*, significat omnem fere scientiam simul compactam, et ductum quemdam multarum disciplinarum confertum.

post universum fere orbem peragratum, omnemque Chaldæorum, Persarum, Arabum et Saracenorum comparatam sibi disciplinam insidiis elapsus et inter cassinenses monachos cooptatus. *Joannes* Italus, atque, ut arbitror, Siculus, tantum in philosophia excelluit, ut profectus Constantinopolim, Michaeli Psello suffectus, cum omnium admiratione Aristotelis, Platonis, Porphyrii, Jamblici et Procli explanaverit libros; sed propugnans pythagoricam *metempsychosim*, transmigrationem scilicet animarum et sacrarum imaginum cultum evertens, tanquam hæreticus damnatus est, et coactus jussu imperatoris Alexii ex ambone anathematizare undecim pravæ, quam tradiderat doctrinæ, capita¹. Tres libros de Henrici IV contra Saxones bello condidit carmine *auctor*, qui ne sibi conflaret invidiam, diraque arcesseret, consulto nomen suppressit suum. Fertur pro Henrico scripsisse quoque *Sigebertum*, de quo proximo sæculo, cap. iv, et qui tam prosa, quam carmine plura elucubravit. Sub hujus sæculi exitum, id est, anno 1099, medici *salernitani* versibus conscripserunt opusculum de conservanda valetudine², inscriptum Roberto, Normanniæ duci, illos de fistula brachii sananda consulenti. Incipit vero idem opus:

Anglorum regi dicit schola tota Salerni,

quoniam Robertus designatus fuerat rex Angliæ.

¹ Rab. *Moses Ben Maimon*, ab initialibus litteris appellatus *Rambam*, præcellens fuit in omni Hebræorum litteratura. In jure, in medicina, in mathesi, natus Cordubæ anno communioris computi Hebræorum 4891, æræ christianæ 1130, laudatus a Rabbiniis *Abraham Zochut* et *Isaac*, necnon a *Joanne Buxtorffio*, quem vide in Præfat. ad Opus Maimonidæ inscriptum, *Doctor perplexorum*.

² Libri titulus pervulgatus, *Schola salernitana*. Auctor vere unus *Joannes* Mediolanensis, qui omnium medicorum nomine scripsit, sicut opus inscriptum *Collegium Bononiense*, unius Ulyssis Aldrovandi fœtura est.

DUODECIMUM ECCLESIAE SÆCULUM.

CAPUT PRIMUM.

PONTIFICES MAXIMI RECENSENTUR.

Itaque Paschalis II an. 1118 mortem oppetiit; post quem 16 sederunt in Petri cathedra romani pontifices, nempe *Gelasius II, Callistus II, Honorius II, Innocentius II, Cælestinus II, Lucius II, Eugenius III, Anastasius IV, Hadrianus IV, Alexander III, Lucius III, Urbanus III, Gregorius VIII, Clemens III, Cælestinus III* et *Innocentius III*.

CLXI. Gelasius II, antea Joannes Cajetanus, electus est, repugnante licet imperatore Henrico V. Is ergo inaugurari pontificem jussit Mauritium episcopum bracaraensem, ei Gregorii VIII nomine imposito. At Gelasius damnatis in synodo capuana Mauritio et Henrico, in Gallias secessit, obiitque pleuritide in monasterio cluniacensi, IV kal. februarias an. 1119.

CLXII. Suffectus ei est Guido Burgundus, archiepiscopus viennensis, electus Cluniaci suadente Conone, episcopo prænestino, appellatus *Callistus II*. Qui rursus Henrico et Mauritio damnatis, et in synodo œcumenica lateranensi compositis circa investituras dissidiis, ad finem vergente 6 anno pontificatus sui, anno scilicet 1124, idibus decembris, excessit e vivis.

CLXIII. Post Callistum sedit *Honorius II* Bononiensis¹, antea

¹ *Bononiensis* vulgo dicitur, et loco natus obscuro; at Platina Imolensem facit. Inter Bononiam vero, Imolamque, est oppidum nunc fere dirutum, vulgo *Fignagnano*. Fertur hinc Lambertum, seu Honorium II prodiisse, et anno Jubilæi privilegio sacram ejusdem oppidi, patriæque suæ ædem locupletasse.

Lambertus, ostiensis episcopus, qui Henrico V sine prole defuncto, per apostolicæ Sedis legatos dedit operam, ut imperator eligeretur Lotharius, dux Saxonum, et Conradum Franconia, ac Fredericum Sueviæ duces, filios Agnetis sororis Henrici, armis insectantes Lotharium, ut avunculi potirentur imperio, communionem privavit, deposito quoque Anselmo, archiepiscopo mediolanensi, a quo Conradus Modætia acceperat italici regni coronam. Obiit vero Honorius sexto anno pontificatus, ær. ch. 1130, XVI kalendas martii.

CLXIV. Electus deinde est, licet invitus, *Innocentius II*, antea Gregorius, card. S. Angeli; sed eadem die intrusus est factione seditiosa Petrus Leonis, nomine Anacleti II usurpato. Roma Innocentius cedens ad Ludovicum VI, Galliarum regem, deinde ad Lotharium, a quo Romam deductus est et restitutus, perrexit summo ubique exceptus honore. Discedente autem ex urbe Lothario, imperii corona decorato, Innocentius nondum extincta Anacleti factione, Pisas advenit, ibidem commoratus usque ad obitum Anacleti¹. Verum huic seditiosi substituerunt pseudopontificem alterum, quem appellarunt Victorem IV. Hic post tres menses dejectus est; ac Innocentius celebrata synodo II lateranensi œcumenica, rebusque aliis præclare et magnifice gestis, anno 1143 humanis exemptus est rebus, die 24 septembris².

CLXV. Administravit deinde Ecclesiam quinque dumtaxat mensibus, paucisque diebus, *Cælestinus II* Hetruscus, vita functus anno 1144, die 9 martii. Ab hoc pontifice incipiunt vaticinationes, quæ tribuuntur S. Malachia, archiepiscopo hiberno, quarum prima est, *Ex castro Tiberis*. Nam Cælestinus erat Tiphernas e castro S. Felicitatis ad Tiberim, vulgo e Civitate Castellana. Ingeniose pontificibus ante Benedictum XIII eadem vaticinia fuerunt aptata. Huic, et sequentibus Clementi XII et Benedicto XIV, nescio quo jure conveniant. Vaticinationes

¹ Hujus rei causa S. Bernardus ad Pisanos scribens, urbem illorum summopere commendavit.

² De Innocentio II in concilio rhemensi anno 1131, sequenti capite laudando, ait S. Bernardus: *Plusquam Moyses hic, etc.*

natio de primo est illa : *Miles in bello*; de altero : *Columna excelsa*; de tertio : *Animal rurale*. Proxime futurus pronuntiatus est eo symbolo : *Rosa Umbriæ*. Post hunc ad extremum usque iudicium supersunt dumtaxat 18. Sed nemo credat vaticinationes istas esse S. Malachiæ, atque interpretamenta aliud esse præter alicujus luxuriantis ingenii commentationes, aut alicui mortalium momenta innotescere, *quæ Pater posuit in sua potestate*, ut inquit Dominus Act. 1, 6.

CLXVI. Sequutus est *Lucius II*, antea Gerardus Caccianemicus, bononiensis, extinctus post mensem II ictu lapidis anno 1145, V kal. martias.

CLXVII. Sedit postea ultra annos 8 *Eugenius III*, discipulus S. Bernardi, abbas S. Anastasii ordinis cisterciensis¹, qui non sine sanctitatis fama obiit Tibure in Latio. Viget apud Pisanos traditio Eugenii patriam fuisse Montemmagnum sexto a Pisis lapide.

CLXVIII. Extincto Eugenio anno 1153, nonis julii, successit *Anastasius IV* Romanus, antea Conradus et episcopus sabiniensis, sublatus e vivis anno proximo 1154, die 2 decembris.

CLXIX. Anastasio IV successor datus est *Adrianus IV*, natione Anglus, cui Nicolai nomen erat. Romanos senatores conantes sibi pristinam vindicare libertatem, ad officium rede-

¹ Antea vocabatur Bernardus Pisanus. Mirabatur S. Bernardus hunc pontificem fuisse a S. R. E. cardinalibus electum. Vide Papium lib. V, pagina 201. Ornatum ab Eugenio III templum Virginis in Exquiliis constat ex verbis, quæ legebantur in vestibulo :

Tertius Eugenius, romanus papa, benignus
Obtulit hoc munus, Virgo Maria, tibi.

In prophetia Malachiæ Eugenius III pronuntiatus eo symbolo : *Ex magnitudine montis*, ob patriam *Montem magnum*. An. 1148 Eugenius in Etruria versabatur, eodem quippe an. XI kal. decembris, templum oppidi S. Germiniani, assistentibus pluribus cardinalibus, solemniter consecravit. Proximo an. 1149 Pisis ædem S. Pauli ad Arni ripam dedicavit, ut constat ex asservato illic lapide. Etsi dicitur a S. Bernardo *rusticanus, pannosus homuncio*, et evecus *a securi, ab ascia, a ligone*; parentes tamen habuit nobilis prosapiæ Bernardum Paganelli et Mariam Cajetanam. Fuerat majoris templi Vicedominus, deinde monachus camaldulensis et abbas monasterii S. Zenonis, postea cisterciensis, S. Bernardi discipulus et abbas monasterii SS. Vincentii et Anastasii Romæ ad Aquas Salvias.

git; multaque passus a Frederico imperatore, quem decoraverat imperii corona, ob Gullielmum, Siciliæ regem, decessit Anagninæ kal. septembris, anno 1159.

CLXX. Rexit deinde Ecclesiam 22 annis *Alexander III* Senensis, appellatus antea Rolandus Paperonus. Diuturnum schisma invicta patientia compescuit et quatuor pseudopontifices, *Victorem V, Paschalem III, Callistum III et Innocentium III*, temere se nominantes, percussit anathemate, atque omnes, teste Pandulpho Pisano, miserrime perierunt. Patrocinatus est Thomæ, archiepiscopo cantuariensi, quem etiam sanctis adscripsit; Venetis plura largitus est privilegia; lateranense concilium III, œcumenicum XI, celebravit, ac Fredericum imperatorem ad pedes suos provolutum et veniam petentem, elevans cum lacrymis excepit osculo; ita ut veritati, et hujus pontificis mansuetudini contraria tradant, qui aiunt hunc pede imperatoris pressisse caput, eique insultasse verbis ex psalmo xc petitis : *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*. Obiit Alexander III Tipherni III kal. sept. anno 1181¹.

¹ Mendacium esse, quod aliqui narrant Alexandrum Venetiis anno 1177 in vestibulo S. Marci superba tyrannide et pede super caput ejus imposito, Frederico insultasse, demonstrat Ven. Baronius ad prædictum annum num. 86. Sane Fredericum I humanissime receptum ab Alexandro constat ex Romoaldo archiepiscopo salernitano, qui præsens adfuit, ex Chronico Andreae Danduli et ex epistolis ipsius Alexandri III. Vide Sandinum, pag. 384. Oppositum tradunt Georgius Lackfeld, *De rerum german. scriptoribus*, pag. 175, Christ. Matthiæ, pag. 939, Gaspar Hedion., lib. X *Hist. eccle.*, cap. viii, Funcius, lib. IV Chron. Aiunt nonnulli spectatorem fuisse hujus facti Theodorum, marchionem Misniæ, qui ad erigendum imperatorem accurrerit. Mirum fabulæ fidem adhibuisse, pag. 205, 2, Papium Massonum. De Gullielmo Cave in sæculo valdensi, aliisque protestantibus eandem abstruentibus, nil dicam aliud, nisi unius Theodori incerto testimonio illorum narrationem inniti, nostram vero notis, integerrimis, et ocularibus testibus. Iniqua et illa de Alexandro III Frederici expositio apud Christ. Matthiæ præcit. :

Ecce paterna fides, et magni præsulis alma
Integritas, humilisque Petri vestigia sectans.
Jam non ferre crucem Domini, sed tradere regna
Gaudet, et Augustus mavult, quam Petrus haberi.

Plura ibidem leguntur hujus furfuris.

CLXXI. Deinde romanam Ecclesiam rexit *Lucius III*, antea Humbaldus Allucingulus Lucensis, qui decessorum exemplo civili seditione exagitatus, adiit Veronam, ubi anno quinto sui muneris inchoato, persolvit naturæ debitum anno 1185, VIII kal. decembris.

CLXXII. Non absolvit in episcopatu romano biennium successor Lucii, *Urbanus III*, antea Lambertus Cribellus, archiepiscopus mediolanensis. Etenim Venetias migraturus, ad classem adversus Turcas comparandam Ferrariæ tristi accepto nuncio de expugnatis a Saladino Jerosolymis, conceptoque ex mœrore animi morbo, an. 1187, XIV kal. nov. occubuit.

CLXXIII. At brevior fuit pontificatus *Gregorii VIII*, antea Alberti de Mora Beneventani, qui Ferrariæ inauguratus, adveniens Pisas, hujus urbis cives cum Genuensibus conciliaturus, ibi intempestivo confectus est morbo, anno ipso 1187, die a sua electione 57, et 17 decembris.

CLXXIV. Vix tres apostolici regiminis expleverat annos *Clemens III*, antea Paulinus Scholarius, episcopus prænestinus, post obitum Gregorii electus Pisis, quando seditione romanorum civium composita, e vivis excessit IV kal. aprilis, anno 1191.

CLXXV. Etsi Hyacinthus Ursinus, dum renunciatus est pontifex, assumpto nomine *Cælestini III*, ageret annum ætatis suæ 85, superstes fuit tamen annis fere septem et de christiana republica optime meritus, fati cessit an. 1198, VI idus januaras.

CLXXVI. Christianam exeunte sæculo XII moderabatur rempublicam *Innocentius III*, antea Lotharius, comitis Signiæ filius, electus statim ac Cælestinus reconditus fuit tumulo. Fuit in utroque jure doctissimus, potestatis ac ditionis pontificiæ vindex acerrimus. Quæditorum fidei adversus albigenses primus auctor, et pacis atque incrementi religionis studiosissimus. Celebratum ab illo IV lateranense concilium, œcumenicum XII. Istud vero, et Innocentii obitus, qui contigit an. 1216, die 16 julii, ad sæculum spectant decimum tertium.

PATRIARCHARUM NOMINA.

Superiori sæculo dictum est recuperatam fuisse a christianis civitatem sanctam Jerusalem. Series itaque patriarcharum ejusdem civitatis est iterum assumenda. Eodem anno 1099 captæ urbis electus est *Daibertus* Pisanus, apostolicæ Sedis legatus, a Balduino depositus anno 1103. Deinde sederunt sæculo XII *Ebremarus*, *Gobelinus*, *Arnulphus*, *Germundus*, *Stephanus*, *Willelmus*, *Fulcherius*, *Almaricus*, *Heraclius*, *Albertus* eremita et *Monachus*¹, qui decessit anno 1204. Antiochiæ vero, quam christiani expugnarunt anno 1098, primus sedit usque ad annum 1136 *Bernardus*, natione Gallus; postea vero *Rodolphus Aimericus* et *Rodolphus II*, qui ex hac vita migravit anno 1220.

CAPUT II.

SYNODORUM SÆCULI XII ELENCHUS.

Romæ plura hoc sæculo celebrata fuere concilia, eaque præsertim ad abolendum jus a principibus laicis usurpatum conferendi ecclesiastica beneficia, sive, ut aiunt, investituras, tot schismatum bellorumque originem. Nam eam ob rem, superstite adhuc Paschali II, anno 1102, et rursus anno 1104, 1110, 1112 et 1116, quinque celebrata fuere *lateranensia concilia*, quorum primo Henricus IV rursus sacrorum usu fuit interdictus; altero eadem pœna mulctati regii consilarii, aliique in Anglia investituras exequentes; in tertio item vindicantes sibi ecclesiasticorum bonorum dispositionem, simulque diripientes res naufragorum diris devoti fuere; in quarto jus dandi investituras, quod per vim Henricus V extorserat, revocatum est, promulgato in eundem imperatorem anathemate, et in quinto proscriptis item investituris præcedentis concilii acta confirmata fuerunt. Lateranensibus hisce synodis definitione ac sententia concordantes fuere, *jerosolymitana* anno 1111 celebrata, præside Conone, apostolicæ Sedis legato; *ansana* anno 1118 collecta ab archiepiscopo lugdunensi, Joanne; *bello-*

¹ Proprium nomen. Ortus in dicecesi florentina.

vacensis anno 1114 in archiepiscopatu rhemensi sub prælaudato Conone; *capuana* et *coloniensis* anno 1118, et *rhemensis* anno 1119. In his vero postremis una cum Henrico V damnatus est Mauritius, cognomento Burdinus, sive antipapa Gregorius VIII, de quo præced. capite n. 161.

Magna de *investituris* controversia componi cœpit anno 1122 in concilio constantiensi, adstantibus legatis Callisti II, atque concordia firmata est, Henrico eique adhærentibus ab omni censura absolutis, in concilio *lateranensi VI* et generali IX, proximo anno 1123. Præfuit synodo idem Callistus, et interfuerunt episcopi 300. In Pandulphi Pisani scriptis *nongenti* mendose leguntur. Restituit in his duobus synodis Henricus catholicæ Ecclesiæ omnes investituras, quæ per baculum et anulum fieri consueverant, omnemque liberam ecclesiasticarum dignitatum electionem et consecrationem; et Callistus concessit imperatori ut electiones episcoporum et abbatum regni teutonici fierent eo præsentem, absque simonia et violentia, et electi ab eodem imperatore reciperent *regalia*, id est, feuda, per sceptrum, vel signum externum.

Pseudopontifices sequentibus synodis depositi et damnati fuerunt: Gregorius VIII anno 1117 in concilio *beneventano* et in generali lateranensi, nuper laudato; Petrus Leonis, seu Anacletus II, anno 1130 in concilio *aniciensis*, ad ripam Ligeris; anno 1131 in *rhemensis*, cui adfuit Innocentius II, et regi Francorum, Ludovico, regalem imposuit coronam; anno 1132 in *placentino*, et anno 1134 in concilio *pisano*, in quo etiam depositus fuit Alexander leodiensis episcopus, simoniacus, Victor III antipapa et Fredericus imperator, a quo fuerat intrusus, excommunicationis pœnam subierunt in synodo papiensi anno 1160, et *lateranensi VIII*, anno 1168. In Veneta anno 1177, in qua Alexander III et Fredericus imperatorre conciliati fuerunt, Paschalis III dejectus est.

Hæreticos proscribere, quæ sequuntur concilia: *florentinum* anno 1105. Vanitatis errorisque redarguit illius urbis episcopum Fluentium, effutientem natum jam esse antichristum et mundi interitum imminere. Concilium *lateranense VII* et X

generale anno 1139, rescissis Actis pseudopontificis Anacleti II, condemnavit hæresim Arnaldi Brixienensis, Petri de Bruis, atque his adhærentium. Præfuit concilio Innocentius II, et interfuerunt archiepiscopi et episcopi mille. Damnatae in hoc etiam concilio hæresis simoniaca, investituræ et nicolaitarum turpitudines, indictumque anathema iis qui in clericum aut monachum violentas manus injiciunt. In senonensi anno 1140 damnata sunt Petri Abælardi nefaria dogmata, atque in *jerosolymitano* 1142 proscripti Armenorum errores. Bogomilos damnavit anno 1143 *constantinopolitanum* concilium, collectum a Michaele Oxita patriarcha, et in *parisiensi* anno 1147 reprobati fuerunt errores de quibus accusabatur Gilbertus Porretanus, episcopus pictaviensis. Anno demum 1179 in concilio *lateranensi IX* et œcumenico XI, sub Alexandro III, statutis iis, quæ ad ecclesiasticam attinent disciplinam, ab episcopis tercentis damnati sunt valdenses et albigenses hæretici.

E reliquis synodis notandæ sunt, *parisiensi* anno 1105, qua Philippus rex et Bertrada, ob incestas nuptias excommunicati, præstito juramento omnimodæ separationis, impetrarunt absolutionem; *moguntina* anno 1105, in qua deposito Henrico IV, hujus filius evectus est ad imperium; *tarsensis* in Cilicia, in qua anno 1177 Græci Armenique eutylianam damnarunt pariter hæresim et ad communionem redierunt; *abricatensis* in finibus Normanniæ ac Britannia, quæ a cæde S. Thomæ cantuariensis anno 1172 absolvit Henricum II, regem Angliæ, et *divionensis*, in Burgundia, in qua an. 1199 damnatae fuerunt illicitæ nuptiæ Philippi, Francorum regis, qui ducta altera uxore Ingeburgem, legitimam conjugem repudiaverat¹.

¹ Jure meritoque prætermisimus pseudoconcilium moguntinum anni 1058, in quo statutum fuit obedientiam præstandam esse antipapæ Guiberto; exactoratus fuit S. Gregorius VII, et depositi quindecim episcopi eidem Gregorio adhærentes. Agunt de hoc concilio Conradus Uspergensis et Siebertus in Chronicis; plura autem Leo Hostiensis, lib. III, cap. LXX.

CAPUT III.

HÆRESES SÆCULI DUODECIMI.

Sequitur, ut hæreses describamus. Harum auctores fuere *Tanchelinus*, *Petrus de Bruis*, *Henricus Tolosanus*, *Petrus Abælardus*, *Constantinus Chrysomalus*, *Bogonilus*, *Arnaldus Brixienis*, *Gilbertus Porretanus*, *Joachimus abbas* et *Petrus Waldo*. De Tanchelino, perditissimo homine, tam deliro, ut se Dei Filium esse jactaret, ac tam impuro, ut virgines in conspectu parentum, nuptasque coram viris dixerit comprimendas, nil asserendum est aliud, quam illum Antuerpiam, claram Brabantiae urbem, et emporium toto orbe celeberrimum, corrupisse, sed opportune extinctam pestilentissimam contagionem opera S. Norberti, de quo capite proximo.

Petrus de Bruis et *Henricus* ejus discipulus circa annum 1140 errores spargebant suos. Nam ad illorum evertendam hæresim Eugenius III anno 1147, Tolosam misit Albericum, episcopum ostiensem. Hi Vetus Testamentum rejiciebant, baptismum ante usum rationis administratum improbabant, adhærebant iconoclastis, crucesque frangebant, sacras demoliebantur aedes, psalmodiam, precesque ore prolatas irridebant, sacrificium missæ et sacerdotum abjiciebant consecrationem. Petrus Anatiliæ, sive ad Fanum S. Ægidii crematus est. Henricus prædicto an. 1147 fuit conjectus in carcerem, ubi decessit.

Memoravimus superiori sæculo *Bogomilos*, quamdam sectam manichæorum, horumque ducem historici aiunt fuisse Basilium medicum, cum suis igni traditum, jubente Alexio Comneno. Verum fuit quoque *Bogomilus* monachus, damnatus, ut superiori cap. diximus, anno 1143 in synodo C. P., cujus meminere perpauca. Ad manichæorum dogmata addebat dæmones habitare in corporibus defunctorum, quos proinde relinquebat insepultos, effodiendo et projiciendo extra ecclesias ossa cineresque fidelium. Fas esse autumabat tondere in monachos, etiam copulatos conjugio, et invitos quidem, ac reluctantes, nec verebatur Deo, quem nos colimus, maledicere. Fuit per id tem-

poris *Constantinus Chrysomalus*, duas in homine commentus animas, baptismum parvulorum irridens, exhibendum principibus honorem, ac, si diabolo conferretur, execrans, atque id genus ineptiarum nugarumque plenissimus.

Petrus Abælardus ortus in oppido Palatii, diocesis nannensis, post consuetudinem cum Heloisia, ex qua filium suscepit, et cujus causa a fœminæ consanguineis amputata fuerunt illi virilia¹, S. Dionysii monachus Parisiis effectus, nimis argute de divina Trinitate disputando, aliaque theologiæ capita pertractando, non evitavit supinos errores, dogmatizans Deum esse prorsus inadspectabilem beatis, castum Dei timorem non futurum in cœlis, nullum dari ignorantiae peccatum, atque his consimiles errores alios; quos tamen morti proximus dicitur retractasse; imo in senonensi concilio, anno 1140, S. Bernardo erroris capitula designanti et asserenti Abælardum loquentem de Trinitate sapere cum Ario, agentem de gratia sentire cum Pelagio et de Christi persona scribentem adhærere Nestorio, ipse Abælardus ad Sedem apostolicam provocavit, ad quam accessurus, præpeditus est ægritudine, obiitque an. 1142 apud monachos cluniacenses, a Petro Venerabili cohonestatus amplo, splendidoque epitaphio².

Arnaldus e Brixia contendebat omnia bona temporalia esse laicorum et injustissime a clericis detineri, nec salutem consequi posse episcopos regalia et monachos possessiones habentes; quod postea Marsilius Patavinus, Joannes de Jan-

¹ Exsectus est *Abælardus* procurante Fulberto, canonico parisiensi, cui Heloisia neptis erat. Hæc ad preces episcopi trecensis præfecta fuit insigni virginum monasterio. S. Bernardi de Abælardo judicium confirmatur Innocentii II epistola ad episcopos Galliarum, asservata Lutetiæ Parisiorum ad S. Victoris cœnobium. In ea etenim hæc habentur: « Dolemus » quod in Petri Abælardi perniciose doctrina Arii, Manichæi, Nestorii, » Eutychniani et Dioscori hæreses pullulare cœperunt; unde universa ipsius » Petri perversa dogmata cum suo auctore damnamus, » etc.

² Epitaphium Petri Abælardi, ut habetur apud Caveum in sæculo valdensi, ita clauditur:

Est satis in tumulo, Petrus hic jacet Abailardus,
Cui soli patuit scibile quidquid erat.

Ibidem obiisse dicitur XI kalendas maias.

duno JCC waldenses, hussitæ et alii hæretici propugnarunt. Arnaldus vero Roma expulsus sub Hadriano IV, captus est in finibus Hetruriæ,

Appensusque cruci, flammaque cremante solutus,

ut lib. III *De gestis Frederici* inquit Gunterus.

Gilbertus *Porretanus*, cum Deum a deitate et relationes divinas ab essentia distingui affirmasset istorum articulorum damnationi factæ anno 1147 in synodo parisiensi et sequenti anno in rhemensi, præsentate Eugenio III, sponte libenterque subscripsit, pictaviensi Ecclesiæ ob hanc laudabilem demissionem honorifice restitutus. Etiam Joachimus, abbas Calaber, de Trinitate non recte sensit; negavit enim divinas personas esse revera unum, et idem cum divina natura; sed post ejus obitum, cui proximus scripta sua iudicio Sedis apostolicæ subiecit, vetuit Honorius III, Innocentii III successor, ne hæresis nota infametur.

Waldensium secta erupit anno 1160 cum *Petrus Waldus* Lugdunensis, sociorum suorum uno repentina morte sublato, perterritus cæteros ad evangelicam paupertatem sectandam hortatione exemploque perduxit. Hinc waldenses appellati etiam sunt pauperes de Lugduno, cathari, seu puritani, in Sabaudia autem et Pedemontii vallibus, *les Barbets*. His conjuncti sunt albigenses, nomen sortiti ab Alba Helviorum, seu Albiga Gallia urbe, in qua frequentissimi insederunt¹. Non divitiarum contemptus, sed hæreseon portenta, in waldensibus et albigensibus reprehenduntur. Etenim Ecclesiam romanam a Sylvestri temporibus defecisse, ac modo esse vitiorum omnium sentinam, jejunia, ritus, indulgentias, obedientiam ecclesiasticis prælati exhibendam, juramentum, res esse inutiles et interdictas; nullum dari sacramentum præter baptismum et Eucharistiam, hanc etiam a laicis confici sola recitatione Orationis dominicæ, et sacerdotes in grave peccatum lapsos consecrandi amittere potestatem; sunt dogmata waldensibus et albigensibus communia. Fleurius ad annum

¹ De his rursus proximo sæculo XIII.

1184 scribit waldenses initio errasse in eo dumtaxat, quod paupertatem desiderem et fanaticam profitebantur, spernebantque ecclesiasticam potestatem. At paulatim excrescere errorum monstra et facile improbos convenire, experimento compertum est. *Sabatatos* et *insabatatos* quidam dixerunt, non quod in sabbato judaizarent, ut commenti sunt aliqui; sed quod ob nimiam paupertatem calceos deferrent ligneos, quos Galli vocant *sabots*.

In prælaudato concilio rhemensi, anno 1147, dementiæ potius, quam hæresis laborare malitia visus est *Eudon* quidam, gallice Eon; qui sæpe in Ecclesia audiens clausulam illam exorcismorum: *Per eum qui judicaturus est vivos et mortuos*, se futurum esse universorum iudicem prædicabat: et quod nemo satis mirabitur, tam insana et absurda venditans, magnam Vasconia, atque Armorica, sive Britannia minoris partem corruerat. Quidam denique sæculo XII, ostentantes vitæ integritatem, omniaque exercentes exterioris pietatis officia, et se *apostolicos* nominantes, abhorrebant a nuptiis, et nihilominus mulieribus turpi concubitu frequentissime miscabantur; quamobrem illos exagitat, ac perstringit S. Bernardus, sermone LXVI in Cantica. Atque de hæresibus haec tenet¹.

¹ Erupit sæculo XII nova hæresis *catharorum*, longe ab ea diversa, quæ emersit sæculo III, aliter vocata *novatianorum*. Horum catharorum meminuit ad annum 1163 Trithemius in Chronico hirsaugiensi, ubi refutatos ait ab Ecberto, abbate S. Florini, et a S. Hildegarde. Dicitur ab Ughello in archiepiscopis mediolanensibus, ad annum 1173 Galdinum, redivivæ catharorum hæresi bellum indixisse. At *catharorum* nomen iis omnibus, qui se puros, probosque christianos jactarunt, commune est. Hi cathari, ut apud D. Acherium, tom. I *Spicilegii* refert *Bonacursus*, qui Mediolani fuerat illorum magister, dogmatizabant diabolum divisisse elementa, creasse hominem de limo terræ, vi in illum intrusisse angelum lucis, concubuisse cum Eva, et genuisse Cain, ex hujus sanguine procreatos fuisse canes, omnia fere, quæ in Veteri Testamento narrantur, auctore diabolo evenisse. Addebant ad hæc, aliaque veterum manichæorum deliramenta, crucis signum esse characterem bestia, Sylvestrum fuisse Antichristum, defecisse ab illius ætate Ecclesiam. Negabant Christum ea, quæ de ipso narrantur, fecisse, nisi apparenter, ejusque cum arianis impugnabant divinitatem. Omnes manducantes carnem animalium, ova, caseumque damnari asserebant. Hi *cathari* videntur esse progenitores